

DOSIJE

ENERGETIKA

Crnogorska *Elektroprivreda* između EFT i A2A

INVESTICIONO-ENERGETSKE IGRE

META: Kanjon Morače

Ne znam za koga
aktuelna vlast čuva
projekat Komarnice i
Kruševa plus da li za
sebe ili svoje prijatelje,
jer je taj projekat jeftiniji,
daje veće efekte u
proizvodnji struje, efekti
od prodaje su višestruko
veći nego kod Morače, a
seizmički je bezbjedniji
i ekonomski isplativiji,
kaže profesor Branko
Radulović. Elektrane na
Morači su atraktivniji
projekat u odnosu
na HE na Komarnici,
odgovaraju iz
Ministarstva ekonomije

Morača dublja od Pive

Trenutno se u Crnoj Gori troši oko 4.500 gigavata električne energije godišnje, a zvanična je prognoza da će do 2025. potrošnja porasti na 5,5 hiljada gigavata, pa čak i na sedam hiljada. Kako izgradnja jedne elektrane traje u prosjeku četiri godine, u crnogorskoj javnosti je, kao rijetko kada, postignut konsenzus da je krajnji trenutak da počne izgradnja novih izvora energije. Priča se komplikuje kada se postavi pitanje – gdje i kako?

Još od 70-tih godina prošlog stoljeća crnogorska *Elektroprivreda* ima planove za izgradnju drugog bloka *Termoelektrane* u Pljevljima, kao i sistema hidroelektrana koje bi koristile akumulaciju i slivove Pivskog jezera, Morače, Tare i Bilečkog jezera. Ti planovi, međutim, potiču iz drugačijeg ekonomskog, geopolitičkog i političkog perioda, kad je Crna Gora bila sastavni dio SFR Jugoslavije. Sada svaki od tih planova, manje ili više, zahtijeva dogovor sa susjedima.

Energetski planovi ranije države, koje sa manjim inovacijama koristi i sadašnja politička garnitura, predviđali su gradnju HE Komarnica, koja bi kompletirala sistem sa postojećom HE Piva, proizvodila vršnu struju i bila ireverzibilna, što znači da bi koristila istu vodu dva puta. Ova ideja je sada potisnuta u drugu plan, a prioritet postaje izgradnja sistema HE na Morači. Iz Vlade najavljuju da će tender za izbor koncesionara za realizaciju ovog projekta biti raspisan u novembru, mada već od

ljetos postoje najave iz EPCG prema kojima bi se moglo zaključiti da je partner – već poznat.

„Crnogorska Elektroprivreda i budući strateški partner trebalo bi da, nakon završetka dokapitalizacije i imenovanja novog menadžmenta, naprave konzorcijum koji će graditi hidroelektrane na Morači“, saopštio je predsjednik Odbora direktora te kompanije, **Srđan Kovačević**. Najava je stigla sredinom avgusta u vrijeme završnih pregovora članova Tenderske komisije sa italijanskom A2A, dok su stručnjaci pokušavali da odgonetnu kako se ti pregovori vode bez rješenja dvije velike nepoznanice – budućnosti najvećeg potrošača struje *Kombinata aluminijuma* (i njegove dalje saradnje sa *Elektroprivredom*) i odnosa na relaciji EPCG - Regulatorna agencija za energetiku po pitanju buduće cijene struje i dozvoljene profitne stope koju će Agencija odobriti *Elektroprivredi*.

Jasno je da EPCG sama ne može da izgradi HE na Morači, pa ni sa dokapitalizacijom, jer je to projekat koji, pored novca, zahtijeva i ogromno znanje i veću kompaniju“, precizirao je Kovačević naglašavajući adute EPCG: „Činjenica da je sva dokumentacija vlasništvo EPCG obezbjeđuje preduzeću poziciju na kraju izgradnje elektrana. Potpuno je prirodno da EPCG upravlja tim resursima i da oni budu dio jedinstvenog sistema“. Ostaje dakle, obistine li se ove najave, samo da

se Vlada i A2A dogovore oko procenata vlasništva u konzorcijumu koji će graditi i gazdovati sistemom HE na Morači. A to daje priliku da se kroz taj aranžman „ispegla“ pomenute nelogičnosti i nepoznanice iz ljetosnjeg aranžmana.

„Prosto je neshvatljivo da u Crnoj Gori za 28 godina nije izgrađen nijedan izvor električne energije“, kaže za *Pod lupom* profesor **Milutin Ostojić** podsjećajući da je HE Piva napravljena

1976. a TE Pljevlja 1982. godine. „Više od 30 godina se vode rasprave o novom hidro izvoru, organizuju okrugli stolovi, savjetovanja, usvajaju strategije razvoja energetike, planira se prevođenje vode, potapanja naselja, pa danas stičemo utisak da je samo stvarana slika da se nešto radi, a u stvari samo smo se vrćeli

u začaranom krugu iz koga nismo umjeli izaći zato što se nismo mogli dogovoriti sa susjedima oko prevođenja dijela voda Tare u Moraču, sa samim sobom oko zaštite Tare, sa Republikom Srpskom oko korišćenja našeg dijela voda u Bilečkom jezeru, oko četvrtog agregata u HE Bajna Bašta, a nismo imali odlučnosti ili novca ili ni jednog ni drugog da izgradimo hidroelektranu koja nije sporna. Pokazuje se da je su svi naši prioriteti - sistem Tara - Morača, Tara, Buk Bijela pa u značajnoj mjeri i Morača bili sporni. Ne smije se dozvoliti da nam opet prvi na listi kandidata za izgradnju bude sporan, pa da ponovo izgubimo dragocjeno vrijeme“.

Vlast za primjedbe ne mari, već na projekat gradnje HE na Morači gleda kao na gotovu stvar. Međutim, iako se rok za raspisivanje te

ndera približio, javnosti je i dalje nejasno šta će se to, zapravo, graditi na Morači. Konfuziju unose izjave zvaničnika da će se graditi četiri HE: Andrijevo, Raslovići, Milunovići i Zlatica, ali se ne pominje prevođenje dijela voda iz Tare u Moraču što je, prema tumačenju stručnjaka, pre-

sudlov za izgradnju HE Andrijevo.

Treba li podsjećati da je odlukom Skupštine Crne Gore Tara oslobođena tereta gradnje hidroelektrana, ali i na činjenicu da bi bilo kakva intervencija na njenom toku podrazumijevala prethodni dogovor sa Srbijom i BiH, odnosno Republikom Srpskom. Teško je povjerovati da energetski planeri jednostavno predvi-

ju ove činjenice. Ili oni znaju nešto o čemu ovdašnja javnost još nije obaviještena?

Iako među stručnjacima nema dileme da je za Crnu Goru najmanje sporna, najjeftinija i energetski najefikasnija HE Komarnica, njena gradnja se u zvaničnim krugovima pominje samo kao ideja koju će neko realizovati u budućnosti.

Prema proračunima EPCG i konsultantske kuće *Statkraft* iz 2006. godine, urađen je cjenovnik izgradnje potencijalnih energetskih objekata i procjena energije koja bi se time dobila. Prema tim podacima, izgradnja HE Komarnice koštala bi između 134 i 157 miliona eura, prema proračunima iz Master plana i *Nerkonsulta*, ona bi

SULUD PLAN:
 Branko Radulović

imala instalisanu snagu 168 megavata, a godišnje bi proizvodila 202 gigavata struje. Cijena koštanja energije iz tog izvora bila bi od 6,9 do 7,9 centi. Računici treba dodati napomenu da bi struja iz Komarnice bila vršna, što znači da bi se njen kilovat mogao prodavati po većoj cijeni.

Iste studije pokazuju da bi, bez prevođenja voda iz Tare u Moraču, kaskadne HE na Morači imale instalisanu snagu od 238 megavata, godišnju proizvodnju od 680 gigavata, izgradnja bi koštala između 430 i 498 miliona eura, a proizvodna cijena kilovata bi se kretala od 6,6 do 7,6 centi.

Profesor Ostojić upozorava da ove podatke treba uzeti sa rezervom pošto su zasnovani na hidrološkom nizu od 1926. do 1965. godine. Poznato je, kaže naš sagovornik, da je na osnovu tih podataka bilo predviđeno da HE Piva prosječno proizvodi oko 20 odsto više energije (oko 970 GWh) nego što zaista proizvodi nakon izgradnje. „Iz navedenih podataka u Strategiji energetike može se zaključiti

da je i ona rađena prema starim podacima. Ako je to tačno, onda cjelokupnu postojeću dokumentaciju za izgradnju novih hidroelektrana treba posmatrati samo na nivou pred-fizibiliti ili fizibiliti studija. Ako postoji noviji hidrološki niz, onda za sve elektrane - kandidate za izgradnju, treba proračunati godišnju proizvodnju i troškove izgradnje", preporučuje Ostojić.

Ion konstatuje da su studije koje su rađene od 1972. do 1976. pokazale da elektrane na Morači, bez prevođenja voda iz Tare, nijesu baš ekonomski efikasne. „Da li to potvrđuje neuspjao tender za izgradnju HE na Morači od prije nekoliko godina? U stvari, nijesmo čuli pravi razlog zbog čega je taj tender propao", smatra Ostojić naglašavajući

oko 330 gigavata, koja bi bila izgrađena na neiskorišćenom, nenaseljenom i, što je veoma značajno, devastiranom toku rijeke Pive, nizvodno od HE Piva u blizini Šćepan Polja", smatra Ostojić.

HE Komarnica spada u kategoriju ekonomski isplativog potencijala i ulazi u sve prioritete liste objekata za realizaciju u Crnoj Gori, a ukupni efekti njene izgradnje, zajedno sa HE Kruševo i nizom mini elektrana bili bi 560 gigavata godišnje, instalisana snaga 288 megavata, a sve bi to koštalo 250 miliona eura ukupno. Radi poređenja - ukupna snaga HE Andrijevo i Zlatica, čija izgradnja je planirana do 2013. godine, bila bi 164 megavata, godišnja proizvodnja 470 gigavata, a cijena gradnje 280 miliona eura.

za projekat HE na Morači, tokom prethodnih pedeset godina izvršena su opsežna geotehnička i hidrološka istraživanja. Posljednja projektna dokumentacija na nivou Idejnog projekta, datira iz 1987-88. godine i predstavlja veoma detaljnu projektnu dokumentaciju, koja je na većem nivou od fizibiliti studija i gotovo da je na nivou za raspisivanje tendera za pojedinačne ugovore za izgradnju objekata. Dodatna aktuelizacija projekta je izvršena 1997-98. godine. Za projekat izgradnje hidroelektrane na Komarnici, tehnička dokumentacija je na nižem nivou. HE na Morači su atraktivniji projekat u odnosu na HE na Komarnici i sa energetskog aspekta, zbog veće proizvodnje i jeftinije proizvedene električne energije", navode iz Ministarstva.

TRI DECENIJE BEZ NOVE ELEKTRANE: HE Piva

da je, sa druge strane, sliv Pive karakterističan po tome što je u njemu cio raspoloživi potencijal od oko 1360 gigavata godišnje, tehnički iskoristiv i ekonomski efikasan.

„Sada je iskorišćeno oko 750 gigavata, a ostatak se može iskoristiti izgradnjom HE Komarnica, HE Kruševo i niza malih elektrana u gornjem dijelu sliva Pive. Trajnom zaštitom čitavog basena Tare, kao rezervata svjetske baštine, aktuelna je gradnja HE Kruševo, snage 2x65 megavata i godišnje proizvodnje

Na naše pitanje: zašto sliv Morače ima prioritet u odnosu na Pivu, iz Ministarstva ekonomije ističu kako je Strategijom razvoja energetike predviđena gradnja na oba vodotoka: četiri kaskadne hidroelektrane na Morači ukupne instalisane snage 238 megavata i jedne na Komarnici, instalisane snage 168 megavata. Oni objašnjavaju:

Vremenska prednost data je projektu na Morači zbog veće atraktivnosti i višeg nivoa urađenih istraživanja i izrade tehničke dokumentacije. Naime,

Poslanik Pokreta za promjene u crnogorskom parlamentu prof dr **Branko Radulović** tvrdi da je Ministarstvo zamijenilo teze i da plasira dezinformacije.

- Tehnička dokumentacija i geološki radovi za Kruševo i velikim dijelom za Komarnicu su završeni, a Morača ne samo da nema dokumentaciju, već su i kontradiktorni stavovi o efektima gradnje zbog stabilnosti kanjona Morače, jer seizmički nalazi nijesu potvrđeni. Ako se uporede efekti na stanovništvo i ekološki standardi, kao i seizmička sigurnost, onda je projekat gradnje elektrana na Morači na posljednjem mjestu na listi za investicije - rekao je Radulović i naglasio da je kompletan projekat više trošak nego korist, ako se ne prevedu vode iz Drine i Tare.

- Ne znam za koga aktuelna vlast čuva projekat Komarnice i Kruševa plus da li za sebe ili svoje prijatelje, jer je taj projekat jeftiniji, daje veće efekte u proizvodnji struje, efekti od prodaje su višestruko veći nego kod Morače, a seizmički je bezbjedniji i ekonomski isplativiji. Ne treba zaboraviti ni efekte od turizma, koji bi podigli na noge ekonomiju Šavnika i Plužina i spriječili migraciju u Podgoricu - smatra Radulović i zaključuje da su ukupni efekti gradnje Komarnice i Kruševa i do sedam puta veći nego od poduhvata na Morači.

- Šta stoji iza ovakvog plana aktuelne vlasti ne znam, ali znam da je sulud - konstatuje Radulović.

ŠTA ĆE NAM DONIJETI CRNOGORSKO-ITALIJANSKI ENERGETSKI ANGAŽMAN

TAKO JE POČELO: Premijeri Silvio Berlusconi i Milo Đukanović

Partnerstvo po ličnoj mjeri

Pitanje je: da li je kompanija koja se sumnjiči za obmanjivanje potrošača i zloupotrebu monopola u matičnoj državi, pravi partner za rukovođenje najvećim crnogorskim preduzećem i pripremu najavljene liberalizacije tržišta električnom energijom u Crnoj Gori

Bliži se 1. januar 2010, kada će italijanska A2A, kao manjinski vlasnik, zvanično preuzeti menadžment u Elektroprivredi Crne Gore.

PREDIGRA: Formalno, to je rezultat procesa djelimične privatizacije i dokapitalizacije koji je Vlada Crne Gore započela ➤

IMA NEKA TAJNA VEZA: Branko Vujović i Vujica Lazović

početkom godine, a nakon koga je A2A, za približno 420 miliona eura, postala vlasnik 43,7 odsto akcija EPCG. *Faktički* je, međutim, ovaj aranžman posljedica dogovora vlada koje predvode **Silvio Berlusconi** i **Milo Đukanović**. Ono što je započeto u martu, kada je italijanski premijer boravio u Podgorici, zaključeno je 16. juna ove godine, kada su Crna Gora i Republika Italija potpisale Memorandum o saradnji u razvoju energetskog sektora. Sporazum koji su verifikovali ministri ekonomija **Branko Vujović** i **Caludio Scajola** predviđa „uspostavljanje okvira za osnovu zajedničke saradnje u oblastima električne energije, prirodnog gasa i nafte, sa posebnim naglaskom na razvoj prenosnih kapaciteta električne energije, obnovljive izvore energije i energetske efikasnost...“.

Već sljedećeg mjeseca, u jeku tenderskog procesa, A2A ovaj Memorandum ističe kao jednu od najvažnijih „preporuka“ za dobijanje statusa prvorangiranog ponuđača.

Uz tržište i tradiciju A2A je, izgleda, od kompanija osnivača naslijedila i probleme sa italijanskim pravosuđem

„U svjetlu Međunarodnog sporazuma potpisanog u Podgorici 16. juna 2009, osmišljen je scenario energetskog sektora jugoistočne Evrope“, piše u dokumentu A2A – *reference ponuđača*. Tu se navodi da su „na italijanskoj strani“ ključni akteri ovog Sporazuma A2A, *Enel* (najveći italijanski energetski operator) i *Terna* (primarni vlasnik visokonaponske prenosne mreže u Italiji) i da su oni međusobno već podijelili zadatke: „Zadatak koji je A2A dobila od *Terne* i *Enela* usljed zvaničnog sporazuma potpisanog u Ministarstvu industrije 27. maja 2009, jeste upravljanje EPCG-om preko učešća u privatizacionom tenderu i razvoja i upravljanja postojećim i planiranim hidroelektranama u Crnoj Gori. Usljed toga, uloga A2A krucijalna je za implementaciju Međunarodnog sporazuma“!

Tri italijanske kompanije su, dakle, još krajem maja napravile zvaničan sporazum zasnovan na tome da će A2A nekoliko mjeseci kasnije dobiti pravo upravljanja EPCG. Crnogorskim

pregovaračima u ovom poslu to nije zasmetalo. Naprotiv, do danas su ostali nejasni kriterijumi po kojima su ostali učesnici na tenderu diskvalifikovani, tako da je A2A ostala jedini kvalifikovani ponuđač. Posebno je sporna eliminacija grčkih kompanija koje su akcije EPCG bile spremne platiti za približno trećinu više od A2A (mjereno novcem - oko 100 miliona eura).

NA RIJEČ: U nedostatku podataka i zvaničnih dokumenata, crnogorska javnost je prinuđena da privatizacionim zvaničnicima, na čelu sa potpredsjednikom Vlade **Vujicom Lazovićem**, vjeruje na riječ kako u cijelom poslu nema ništa sporno, izuzev nezakonite procedure otkupa akcija manjinskih akcionara.

Za to vrijeme A2A gradi svoje pozicije u Crnoj Gori. Sredinom novembra njeni su čelnici u Italiji ugostili grupu crnogorskih novinara. Prethodno je iz Milana stiglo saopštenje u kome stoji da je „očigledno i nesporno da A2A nije kompanija koju kontroliše italijanska mafija“, uz upozorenje: „Ukoliko u crnogorskim medijima i dalje budu objavljivane netačne i neosnovane informacije o našoj kompaniji, pokrenućemo neophodne i adekvatne

inicijative u cilju odbrane prava, reputacije i korporativnog imidža”.

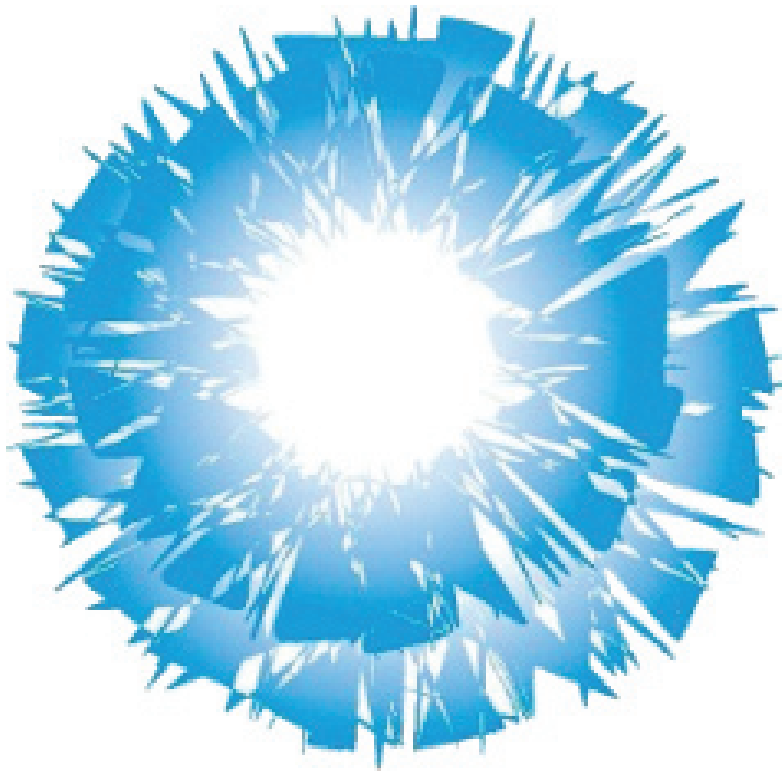
Saopštenje je stiglo kao odgovor na kritike **Nebojše Medojevića**, predsjednika Nacionalnog savjeta za evropske integracije koji je za radio *Dojče vele* komentarisao sporazum Vlade Crne Gore i A2A: „Ovo je posljedica dobrih veza na relaciji Silvio Berlusconi, jer i on ima interese u kompaniji A2A, i crnogorske Vlade koju predvodi Milo Đukanović. No, hoće li to biti kvalitetan odnos dviju država, to tek treba da se vidi.“ Medojević je ocijenio da za privatizaciju EPCG nije izabran najbolji partner: „Firma A2A je komunalno poduzeće koje se bavi odvozom smeća. Oni koji malo bolje poznaju italijansku scenu znaju da postoje snažne optužbe mnogih, i tužilaca i policajaca i opozicionih političara, da u biznisu s odvođenjem smeća prste ima i italijanska mafija...“. Iz A2A su kazali da su ovakve ocjene potpuno bez osnova i predstavljaju tešku klevetu za reputaciju i poslovni integritet kompanije.

Prihvatajući kao nespornu činjenicu da A2A nije kompanija koju kontroliše mafija, i poštujući njihovu želju da se više piše i govori o obećanim investicijama i poslovnim uspjesima nego o spornim mjestima koja su pratila angažman A2A u Crnoj Gori, neophodno je ukazati na „detalje“ koji bi mogli doprinijeti stvaranju realne slike o tome šta će zajednički posao A2A i Vlade donijeti građanima i privredi Crne Gore.

FAKTI I SUMNJE: A2A je kompanija zvanično nastala 1. januara prošle godine, spajanjem AEM iz Milana i ASM iz Breše. Riječ je o preduzećima sa višedecenijskom tradicijom koja su bila u većinskom vlasništvu gradova-osnivača u kojima su obavljale „komunalne djelatnosti“ – proizvodnju i distribuciju električne energije i plina, distribuciju vode i „menadžment otpadnih materijala“. A2A je u prvoj godini svog poslovanja (2008), imala 8,5 hiljada zaposlenih, budžet veći od šest milijardi i neto profit od 316 miliona eura.

Čak se može reći da je, na posredan način, A2A već prisutna u Crnoj Gori. Prema podacima MANS-a, A2A kroz kompaniju *Delmi* ima polovinu akcija *Transalpina de Energia* koja u svom posjedu drži 61 odsto akcija druge najveće energetske kompanije u Italiji, *Edisona*. *Edison*, opet, ima akcije u grčkom *Helenik Petroleumu* koji je, od 1999. godine, većinski vlasnik crnogorskog *Jugopetrola*. Ako se zna da je, u oštroj konkurenciji, posao privatizacije

Tri italijanske kompanije su, još krajem maja, napravile zvaničan sporazum zasnovan na tome da će A2A nekoliko mjeseci kasnije dobiti pravo upravljanja EPCG. Crnogorskim pregovaračima u ovom poslu to nije zasmetalo. Naprotiv, do danas su ostali nejasni kriterijumi po kojima je A2A ostala jedini kvalifikovani ponuđač u borbi za akcije *Elektroprivrede*

a2a

Jugopetrola ostao zapamćen kao jedan od najkontroverznijih (ključne odredbe kupoprodajnog ugovora, poput one o dokapitalizaciji, do danas nijesu ispunjene) jasno je zašto se Italijani nijesu hvalili ovim preporukama. Kao što se pretjerano ne pominje ni partnerstvo sa ruskim *Gaspromom*, preko zajedničke kompanije *A2A Beta*.

Uz razgranato tržište i tradiciju A2A je, izgleda, od kompanija osnivača naslijedila i - probleme sa italijanskim pravosuđem.

Naime, dok su crnogorske vlasti pripremale tender za izbor strateškog

partnera u EPCG, italijanski novinari su se bavili zahtjevom tužilaštva iz Milana koji su od suda tražili da podigne optužnicu protiv predsjednika Upravnog odbora A2A **Giuliana Zuccolia** (član novog borda EPCG). On je, kako je u oktobru prošle godine prenio Rojters, kao prvi čovjek milanskog AEM-a skupa sa još osam saradnika „nakon duže istrage“ osumnjičen za prevaru potrošača kojima su tokom 2005. godine za naplatu fakturisane veće količine plina od stvarno isporučenih. Sporne fakture se, navedeno je, ne odnose na domaćinstva već na veće, industrijske,

TREBA IM DATI ŠANSU: Srđan Kovačević, predsjednik Odbora direktora EPCG

potrošače.

Zuccoli je, tvrde istražitelji pozivajući se i na prisluškivane telefonske razgovore, „evidentno, bio u potpunosti upoznat sa situacijom“. Čak je, navodno, svojim saradnicima dijelio uputstva kako bi izbjegli pravne posljedice i „prikрили prošlost“. Glasnogovornici A2A su, sa druge strane, objašnjavali da je čitav slučaj nastao kao posljedica „problema pri modernizaciji informativnog sistema“ u nekadašnjoj kompaniji.

Iz Milana nema informacija da li se nadležni sud do sada izjasnio o ovom zahtjevu tužilaštva. Uglavnom, u dokumentu u kome predstavljaju svoje reference (Portfelj gasa – negativne

ključne činjenice) zvaničnici A2A ovaj slučaj pominju tek kao „sporadični elementi zabilježeni 2007. godine“.

Pod lupom javnosti, sa obje strane Jadrana, A2A se našla i u maju ove godine. U Crnoj Gori je pozornost izazvala vijest da je u jeku tenderskog procesa, dok su Vlada i zvaničnici EPCG pokušavali da kompletiraju potrebnu dokumentaciju i utvrde pravila, A2A postala vlasnik približno 18 odsto akcija *Elektroprivrede* koje je – mimo berze i važećih berzanskih pravila – kupila od crnogorskih privatizacionih fondova za 7,1 euro po akciji. Transakciju su ugovorili do danas anonimni „posrednici“ koji su za uloženi trud nagrađeni sa provizijom u vrijed-

nosti tri odsto prodatih akcija (ukupna vrijednost trgovine bila je 142 miliona), a Komisija za hartije od vrijednosti je dozvolila da se kompletan posao odradi van ustanovljenog sistema berze i CDA. Sve to se dešavalo samo dva mjeseca nakon posjete italijanskog premijera Berlusconija Podgorici.

MONOPOLI: Samo nekoliko dana ranije, u Italiji je ozvaničeno da državna antimonopolska agencija ispituje optužbe protiv A2A, ACEA i *Italgasa* za zloupotrebu dominantnog položaja na tržištu električne energije i plina. Istražitelji su u pomoć pozvali finansijsku policiju kako bi utvrdili da li su pobrojani distributeri „zloupotrebljavali dominantnu poziciju na lokalnim tržištima, ometajući nove učesnike u borbi za snabdijevanje domaćinstava i malih preduzeća plinom i strujom“.

Taj bi nam slučaj mogao biti posebno zanimljiv zbog plana da se u Crnoj Gori u dogledno vrijeme ukine monopol EPCG u snabdijevanju velikih i srednjih potrošača, dok bi i crnogorska domaćinstva od 2015. trebala imati pravo i mogućnost izbora vlastitog distributera električne energije. Pitanje je: da li je kompanija koja se sumnjiči za zloupotrebu monopola u matičnoj državi, pravi partner za najavljenju liberalizaciju tržišta u Crnoj Gori?

U međuvremenu, vlasti u Italiji su donijele odluku da ukinu postojeće poreske olakšice i A2A obavezale da na ime „poreskog zaostatka“ do kraja oktobra plate 200 miliona eura. To je vrlo težak udarac koji nismo očekivali“, saopštio je Zuccoli italijanskim novinarima najavljujući da će A2A platiti obračunati porez, a potom uložiti žalbu.

Može li sve to uticati na investicione planove čelnika A2A u Crnoj Gori? Ili su u pravu predstavnici opozicije koji kažu da se to neće odraziti na buduća ulaganja u *Elektroprivredu Crne Gore*. Pošto ozbiljnijih investicija, tvrde, svakako neće biti. Zvaničnici Vlade odbacuju ovakve sumnje. „Treba im dati šansu i nakon godinu će se znati imamo li dobrog, solidnog ili lošeg partnera“, saopštio je nedavno **Srđan Kovačević**, predsjednik Odbora direktora EPCG uz opasku da će A2A „teško ostvariti profit od 100 miliona u petoj godini upravljanja“. A to je jedna od najvažnijih stavki njihovog ugovora sa Vladom. Da li je Kovačević samo oprezan, ili već sada zna nešto što će crnogorska javnost tek saznati?

A2A U CRNOJ GORI

Brak bez obaveza

IMA ILI NEMA
INVESTICIJA:
Termoelektrana u
Pljevljima

Italijani od REA traže „povećanje naknade investiranog kapitala do nivoa drugih evropskih zemalja”, ali ne pominju da li se to odnosi na zemlje koje, poput Crne Gore, imaju snabdjevača koji drži potpuni monopol, ili je riječ o razvijenijim tržištima na kojima su distributeri električne energije prinuđeni da vode računa o konkurenciji

Nakon višemjesečnog rada, parlamentarna komisija za kontrolu privatizacije nije uspjela da donese zajednički zaključak o regularnosti procedure izbora partnera za djelimičnu privatizaciju i dokapitalizaciju EPCG i Ugovora koji je potom sklopljen sa italijanskom A2A.

Posao je „čist”, tvrde poslanici iz vladajuće koalicije uz opasku da „možda postoji i bolji od A2A ali ga na tenderu nije bilo”. Opozicioni poslanici su ostali pri stavu da dostupna dokumentacija nije otklonila sumnje da iza cijelog posla ne stoje premijeri Italije i Crne Gore **Silvio Berlusconi** i **Milo Đukanović**, koji su, vođeni ličnim interesima, cio posao dogovorili

SVE JE DEFINISANO: Đulijano Zukoli, prvi čovjek A2A

prije zaključenja tendera.

Uz hronična politička trvenja i prepucavanja, jedan od glavnih uzroka podjela u Komisiji bio je nedostatak informacija o tome šta će se i kako raditi u *Elektroprivredi Crne Gore* u narednih pet godina, dok njom budu upravljali stručnjaci iz A2A. Ugovor koji je ponuđen članovima Komisije uglavnom se bavi time kako će ljetosnja transakcija biti zatvorena i ko će i kako, po isteku Ugovora, steći pravo da otkupi većinski paket akcija crnogorske *Elektroprivrede*. Ključni aneksi su, zahvaljujući predostrožnosti izvršnih vlasti, ostali van dometa poslanika zaduženih za kontrolu privatizacionih poteza Đukanovićeve Vlade.

Otud i različita tumačenja ovog posla. A2A nema ugovornu obavezu da bilo šta investira u EPCG, tvrde opozicioni sagovornici www.podlupom.info koji su imali uvid u privatizacioni ugovor. Vlada je, sa druge strane, ponudila Komisiji neobavezujuću prezentaciju A2A u kojoj stoji da će ova kompanija u EPCG investirati 500 miliona eura (računajući ili ne 420 miliona koje su već potrošili?) a, ukoliko dobije posao gradnje novih

elektrana i dodatnih 900 miliona. Ko je u pravu – ostalo je tajna.

Nepoznanica je i to da li A2A ima obavezu da za pet godina ostvari profit od 300, 240 ili 180 miliona eura. Najveći iznos je preciziran u Tenderu. Najniži se pojavio tokom rada Komisije, kada je saopšteno da su Italijani dobili pravo na „diskont“ od 40 odsto. To je crnogorskoj javnosti otkrio **Zoran Gospić**, član parlamentarne Komisije za kontrolu privatizacije iz redova vladajuće DPS, ne objašnjavajući kako su mu poznati podaci koji su ostali nedostupni njegovim kolegama. Gospića su, potom, „popravili“ **Vujica Lazović** i **Srđan Kovačević**. Oni kažu da je A2A dužna da za pet godina proizvede minimum 240 miliona profita (80 odsto iznosa traženog na Tenderu).

Iz Ugovora se vidi da je A2A dužna da ispuni 80 odsto zadatih indikatora kako bi došla u priliku da postane većinski vlasnik *Elektroprivrede*. Ne vidi se, međutim, šta će se i po kojim kriterijumima, bodovati. Djelimični izuzetak je indikator „stopa naplate“. Iz

Ugovora se vidi da A2A, ukoliko ispuni postavljene uslove može za pet godina po tom osnovu dobiti maksimalno 10 poena (od mogućih 125) ali se ne zna – koji su to kriterijumi. Nepoznanica su, međutim, ostali kriterijumi a među njima i oni koji se odnose na proizvodnju i distributivne gubitke električne energije.

Zato je **Branko Radulović**, član Komisije u ime PzP, ustvrdio da će, suprotno najavama o modernizaciji i povećanju kapaciteta, performanse HE Piva i Perućica, i TA Pljevlja za pet godina biti manje od današnjih. „Upoređujući investicioni plan A2A sa tehničkim performansama iz Strategije razvoja energetike do 2020. godine, došao sam do podatka da kroz pet godina Italijani očekuju da će tehničke performanse dvije postojeće hidroelektrane i jedne termoelektrane biti manje od sadašnjih, i to za 10 do 15 megavata po proizvodnom objektu“, naveo je Radulović.

Ipak, i privatizaciona dokumenta koja su predložena crnogorskim poslanicima, a u koja je www.podlupom.info imao uvid, dovoljna su da potvrde kako su predstavnici manjinskih akcionara EPCG prevareni i opljačkani za više od pola miliona eura, tokom postupka prodaje svojih akcija Italijanima. Naime, ova transakcija je obavljena preko brokerske kuće *Monte adria*, koja je ekskluzivitet naplatila astronomskom provizijom od jedan odsto vrijednosti prodatih akcija. Iz Vlade su saopštili

MANJINSKI AKCIONARI BEZ ZASTIT:
 Vasilije Milićević, predsjednik
 Udruženja manjinskih
 akcionara EPCG

da je A2A samoinicijativno izabrala brokera i banku preko koje će odraditi ovaj posao. Na upozorenja manjinskih akcionara, da je protivzakonito da kupac akcija odredi brokera preko koga su prodavci dužni prodati svoje akcije, iz Komisije za hartije od vrijednosti su se proglasili nenadležnim. Ovaj aranžman je dio privatizacionog ugovora Vlade i A2A i na njega se ne odnose odredbe Zakona o hartijama od vrijednosti saopšteno je iz Komisije kojom predsjedava **Zoran Đikanović** nakon što su, kako su rekli, izvršili uvid u Ugovor. Ispostavilo se, međutim, da je ugovorom, u članu 3.6.3 precizirano da će A2A manjinske akcije kupiti „u skladu sa članom 45. Zakona o hartijama od vrijednosti i odgovarajućim podzakonskim aktima koji regulišu trgovinu blokom“. Da li su Đikanović i njegove kolege iz Komisije obmanule javnost ili su oni i članovi parlamentarnog tima za kontrolu privatizacije dobili različite verzije ugovora? Zašto Vlada nije reagovala na kršenje ugovora od strane A2A? Zašto Vujica Lazović kao potpisnik Ugovora, ali ni niko od njegovih kolega iz Tenderske komisije, Savjeta za privatizaciju i Vlade nije reagovao čak ni nakon izjava kojima je sva odgovornost za prevaru i pljačku manjinskih akcionara prebačena na njihova pleća? Da li su predstavnici A2A bili svjesni da, na prvom poslovnom koraku u Crnoj Gori, krše ovdašnje propise i Zakone? Ili su provizije iz posla „teškog“ oko 420 miliona eura vrijedne opšteg ćutanja.

I priča radi priče, kojima se ne kaže ništa suštinski novo i bitno.

Regulatorna agencija za energetiku (REA) će i dalje određivati cijenu struje, u *Elektroprivredi* neće biti prinudnog otpuštanja radnika a Vlada i A2A su septembarskim ugovorom precizno definisali uslove prema kojima će za pet godina neko od njih onome drugom prodati svoj dio akcija. Sve to je u *ekskluzivnom* razgovoru za Televiziju Crne Gore krajem oktobra saopštio **Renato Ravaneli**, generalni direktor italijanske A2A.

Istine radi, crnogorskim Zakonom

Privatizaciona dokumenta koja su predložena crnogorskim poslanicima, a u koja je www.podlupom.info imao uvid, dokazuju kako su predstavnici manjinskih akcionara EPCG, tokom prodaje svojih akcija Italijanima, prevareni i opljačkani za više od pola miliona eura

NADLEŽNOST PO POTREBI: Predsjednik KHOV Zoran Đikanović sa Veselinom Vukotićem

o energetici i pratećim aktima je, još prije nekoliko godina, riješeno pitanje ko i kako utvrđuje cijenu električne energije, tako da zbog te informacije nije bilo neophodno uspostavljati video link sa Italijom. Ono što su nam Italijani mogli otkriti, kada naši već neće, jeste: koliko će profitnu stopu REA morati da odobri *Elektroprivredi* da bi A2A ispunila postavljene uslove o ostvarenom profitu? A tu je i pitanje snabdijevanja strujom KAP-a, *Željezare* i *Željeznice Crne Gore*. Italijani su, ljetos, postavili ta pitanja. Logično je pretpostaviti da je sa

ovdašnjim vlastima neki dogovor postignut. Ali o njegovim detaljima

nema ni riječi.

Italijani od REA traže „povećanje naknade investiranog kapitala do nivoa drugih evropskih zemalja“, ali ne pominju da li se to odnosi na zemlje koje, poput Crne Gore, imaju snabdjevača koji drži potpuni monopol, ili je riječ o razvijenijim tržištima na kojima su distributeri električne energije prinuđeni da vode računa o konkurenciji.

Projekat interkonekcije između Crne Gore i Italije, od izuzetnog je značaja za Italiju, zbog proširenja relevantnih tržišta, i za Crnu Goru je značajan zbog razvoja i jačanja energetskog sektora, stoji u međudržavnom sporazumu Italije i Crne Gore koji je bio uvertira u potom zaključeno partnerstvo A2A i Vlade u Podgorici. Da li gradacija „izuzetni značajna“ za Italiju naspram „značajna“ za Crnu Goru govori i o efektima koje treba očekivati iz ovog energetskog aranžmana?

NOVA ULOGA EFT U CRNOGORSKOM ENERGETSKOM ČVORU

Trgovci svijetlom i mrakom

EFT Vuka Hamovića
započinje novu fazu
poslovanja – i dalje će biti
glavni snabdevač EPCG
uvoznom energijom,
ali će na unutrašnjem
tržištu biti i njen direktni
konkurent. Tako prostor
za manipulacije postaje
neograničen

TARA JEDVA PRETEKLA: U planovima EFT-e HE Buk Bijela imala je važno mjesto

Energy Financing Team (EFT) iz Herceg Novog, članica istoimenog holdinga sa sjedištem u Londonu, prva je privatna kompanija koja je od crnogorske Regulatorne agencije za energetiku (RAE) dobila licencu za trgovinu električnom energijom. Praktično, to znači da je EFT u

prilici da, ravnopravno sa EPCG, ponudi snabdjevanje električnom energijom svim potrošačima u Crnoj Gori izuzev onima iz kategorije domaćinstva. Oni pravo da biraju snabdevača strujom stižu 2015. godine.

Tako je, zabilježiće istoričari, 23.

decembra 2009. godine započela liberalizacija energetskog tržišta Crne Gore. Osnivači i vlasnici EFT-e nijesu, ipak, pretjerano euforični zbog toga što bi oni i njihova kompanija mogli naći svoje mjesto u ekonomskim čitankama. Imaju druge prioritete.

„Slava drugima – novac meni”. Tako je, prije koju godinu, **Vuk Hamović**, jedan od osnivača EFT-e, novinarima u Sarajevu objasnio svoju poslovnu filozofiju. Euforije nema ni među potrošačima. Možda i zbog toga što svi mi već desetak godina trošimo struju kojom nas snabdijeva EFT-a. Samo što smo joj, do sada, račune plaćali uz posredstvo *Elektroprivrede*.

OD NOVCA DO UGLEDA: Biti potrošač EFT-ine struje, danas, i nije stvar od velikog ekskluziviteta. To sada rade milioni potrošača u petnaestak evropskih zemalja. Od Njemačke, Austrije i Italije, preko Mađarske, Grčke i Slovenije, pa sve do BiH, Srbije, Albanije i Crne Gore, EFT je ove godine kupila i prodala 17 milijardi kilovat sati (približno petogodišnja proizvodnja EPCG) i napravila promet od milijardu eura.

Nekoliko godina unazad, nije bilo tako. Crna Gora je, uz Srbiju, Bosnu i Hercegovinu i Albaniju dio „bermudskog četvorougla” u kome je ova kompanija napravila svoju prvu stotinu miliona, uz mnogo nepoznanica i kontroverzi.

Priča o saradnji EFT i crnogorske *Elektroprivrede* počinje krajem prošlog vijeka, kada su novac i veze udružili Vuk Hamović i **Vojin Lazarević**.

Na jednoj strani: sin narodnog heroja i načelnika Generalštaba JNA, šezdesetogodišnji Hamović je nakon uvođenja međunarodnih sankcija SRJ otišao u London. Tamo je, u *GLM International*, izgradio karijeru biznismena specijalizovanog za trgovinu (rizičnim) dugovima vlada i kompanija iz tranzicionih zemalja jugoistočne Evrope. Prethodno je, od 1987. kada je napustio direktorsko mjesto u *Energoinvestu*, sticao iskustvo u zajedničkim kompanijama koje je osnivaio sa **Zoranom Drakulićem** (*Ist Point*) i miloševićevim ministrom za privatizaciju **Milanom Bekom** (*Yu Trust*). Ujedno je zavrjedio glas značajnog finansijera srpske opozicije, prije svega Demokratske stranke.

Ima onih (inženjer **Boža Bogdanović** iz Bora) koji tvrde da je prije osnivanja EFT-e, Hamović sarađivao i sa kontroverznom švajcarskom kompanijom *Glenkor* koju je

NE MARI ZA SLAVU: Vuk Hamović

ZAPOČEO SARADNJU: Vojin Lazarević

osnovao još kontroverzniji biznismen **Mark Rič**. Drugi, pak, (www.biznis.ba – dosije sve o Vuku Hamoviću, Vojinu Lazareviću...) kažu kako se Hamović u želji za zaradom nije libio da službenike konkurentskih kompanija angažuje kako bi, u tajnosti, radili za njegov račun. I to ilustruju primjerom **Gorana Novakovića** koji je upravo u *Glenkoru* dobio otkaz nakon sumnji da radi u korist Hamovića. Novaković je potom, 2001. na preporuku vlasnika EFT-a angažovan u Vladi Srbije kao ekspert za energetiku.

Na drugoj strani – Vojin Lazarević (49), Kotoranin čiji su preci bili znameniti pomorci, ljekari, poslanici u Skupštini Kraljevine Jugoslavije, advokati... Raspad SFR Jugoslavije dočekao je u porodičnoj advokatskoj kancelariji, da bi ubrzo uvidio mogućnosti koje pruža angažman u biznisu i politici tog vremena. Pa se paralelno oprobao na obje strane.

Registrovao je preduzeće *Pima* i postao finansijer i poslanik Narodne stranke.

Saradnja je, sudeći po sjećanjima tadašnjeg predsjednika NS **Novaka Kilibarde**, bila obostrano korisna: „Ja sam mu pribavio diplomatski pasoš... Vojin je tada bio i republički i savezni poslanik NS, htio sam da mu položaj u stranci bude analogan biznisu i pedigreu”. Kilibarda se prisjeća: „Samo me jednom Vojin zloupotrijebio. Išli smo s tivatskog aerodroma za Beograd, nešto se bijaše uščepao, ne drži ga mjesto, primičemo se kontrolnom punktu, zna Vojin da mene neće pretresati pa mi daje nekakve dvije podebele koverta, jedva sam ih smjestio u njedra. Nijesam pitao šta je u njima, vidim da mu je laknulo kad smo ušli u avion”.

Naknadno je Kilibarda shvatio o čemu se radi pa je, u vrijeme kampanje za i protiv HE Buk Bijela koju bi gradila EFT-a, izjavio: „Moram reći da je Lazarević veliki majstor za mutne poslove i pranje novca u velikim svotama”. U isto vrijeme (ljetu 2004) dnevnik *Dan* javlja da su o sudbini tog projekta razgovarali premijer **Milo Đukanović** i Vuk Hamović. Domaćin sastanka održanom u manastiru Tvrdoš bio je, prema izvorima *Dana*, vladika

hercegovačko-zahumski Grigorije.

Pod pritiskom javnosti, planovi o potapanju Tare su se izjalovili. EFT se od tada pominje kao mogući koncesionar elektrana na Morači čiju gradnju Vlada intenzivno priprema. Neko bi tako dobio struju za trgovinu, neko priliku da uposli građevinsku mehanizaciju, pa je dogovor i dalje moguć. Pod uslovom da računice ne pokvari A2A, odnosno, neko obećanje dato Italijanima tokom skorašnjeg procesa dokapitalizacije EPCG. Ili da Hamović, kao u slučaju baš tog posla, i pored zvučnih najava, odustane od učešća na tenderu bez objašnjenja.

SAM SVOJ MAJSTOR:

Ali, za ovu priču je važniji period od 1998. do 2001. godine. Tada je Lazarević bio angažovan u Vladi **Filipa Vujanovića**, prvo kao ministar bez portfelja a potom ekonomski savjetnik, dok je državne interesa zastupao i kao član borda kotorskog *Jugopetrola* i predsjednik Skupštine akcionara EPCG. Lazarević je dao ostavku na mjesto premijerovog savjetnika 31. decembra 2000. godine, kad su narodnjaci izašli iz koalicije sa DPS-om i SDP-om, ali je ostao predsjednik Skupštine *Elektroprivrede* sve do proljeća naredne godine, odnosno, dok nije potpisan ugovor o kupovini struje sa novoosnovanom londonskom kompanijom EFT, u kojoj je

VUK, LISICA I FILIP: Premijerski mandat Filipa Vujanovića obilovao je do danas nerazjašnjenim aferama

on bio direktor i suvlasnik.

Činjenica da je Lazarević, maltene, sam sa sobom ugovorio posao kojim će najveća državna kompanija iz Crne Gore struju proizvedenu u susjednoj BiH (Republici Srpskoj) kupovati preko njegove kompanije iz Londona privukla je pozornost svih – izuzev onih koji su "po službenoj dužnosti" morali da obrate

pažnju. Zvaničnici su međutim ostali nijemi. Sa izuzetkom rijetkih koji su, na razne načine, pokušavali da opravdaju ovaj angažman.

Najdugovječnije je ostalo objašnjenje pomoćnika direktora EPCG za ekonomska pitanje **Đorđa Milića**. On je krajem 2001. objasnio da se struja kupuje na taj način zato što EPCG nema para ni bankarskih garancija, pa je morala pronaći posrednika spremnog da rizikuje, trpi kašnjenja od dva do tri mjeseca. Gotovo identičnu priču, koju godinu kasnije, ponudili su zvaničnici EPS odgovarajući na optužbe da su poslovima sa EFT-om oštetili državu: Na tenderu za uvoz 1,59 milijardi kilovata za potrebe EPS, koju su finansirale SAD, Hamovićeva ponuda je ocijenjena kao najpovoljnija - bolja i od njemačkog RWE koji je nudio kilovat po cijeni od 2,85 centi. Komisija EPS-a prihvatila je, ipak, ponudu EFT koji kilovat prodaje po cijeni od 2,89 centi, ili ukupno 650.000 dolara skuplju varijantu.

„Da postoji ikakva sumnja u neregularnost uvoza električne energije preko EFT, međunarodna zajednica ne bi to finansirala“, branio se Lazarević.

Pokazalo se da odbrana – i Lazarevićeva i čelnika EPCG – ima ozbiljnih manjkavosti. U proljeće 2003. saznali smo da je USAID, između 1999. i 2001. godine, Crnu Goru pomogao sa 11 miliona dolara namijenjenih za finansiranje uvoza struje od *Elektroprivrede Republike Srpske*. Taj novac je završio na računima EFT-e.

Skraćeni opis tog posla prenosimo sa sajta sarajevskog *Centra za istraživačko novinarstvo*: Hamović preko GML-a pravi sporazum sa EP RS-om i u ljeto 1999. godine počinje da otkupljuje njena

VARNICE I BEZ STRUJE

U Srbiji su Hamovića i Lazarevića optuživali za sumnjivu dokapitalizaciju *Nacionalne štedionice* uz pomoć ministra **Mladana Dinkića** i njegovih saradnika. *Nacionalna štedionica* u kojoj su junaci ove priče kontrolisali 54,2 odsto kapitala prodata je grčkoj *EFG banci*. Računa se da su Hamović i Lazarević dobili 41 milion eura, deset puta više nego što su uložili u ovaj posao.

Probleme, ali međunarodne, izaziva poslovanje moskovske *Euroaksis*, nekadašnje *Veksim banke*, čiji su suvlasnici Hamović (napustio je u međuvremenu) i Lazarević. Tamo je dio svojih depozita, u vrijeme dok

je Dinkić bio guverner, držala i NBS, a banku od 2000. godine u kontinuitetu prate afere. Navodno je, početkom 2008. godine, njeno poslovanje ispitivala i ruska *Federalna služba bezbjednosti*.

Prema pisanju albanskog dnevnika *Shekuli*, Lazarevićevo poslovanje je predmet dugogodišnje analize i praćenja njemačkih i američkih bezbjednosnih službi zbog navodne umiješanosti u poslove sa transportom materijala korištenih za programe nuklearnog naoružanja u Libiji i Iranu. Ovakve konstatacije albanski list zasniva na dokumentima ugledne američke analitičke organizacije

potraživanja od EP CG. Primjera radi, u avgustu te godine, GML je dobavljačima EP RS-a isplatio 2,27 miliona dolara, koje će namiriti od iste vrijednosti duga EP CG-a.

U to vrijeme američka vlada je davala finansijsku pomoć Crnoj Gori i ta informacija je bila poznata javnosti. Međutim, ono što javnost nije znala je da je dio te pomoći, tačnije 11.9 miliona dolara, bio namijenjen za plaćanje duga za električnu energiju, kupljenu od EP RS-a.

Svega nekoliko sedmica nakon pomenute razmjene duga, tačnije 30. augusta 1999. godine, USAID je uplatio prvu tranšu na račun EPRS-a u visini od 3.7 miliona dolara. Sedam dana kasnije EP CG se pismeno obraća EPRS-u i navodi kako EPCG ne duguje ništa EPRS-u i da novac treba preusmjeriti na račune GML-a i nekoliko drugih povjerilaca.

Ovaj šablon, po kome će GML kupovati dugove prije dospeljeća USAID-ovog novca, bio je ponavljan tokom 1999. i 2000. godine. Kako se navodi u e-mailu koji je CIN dobio od glasnogovornika EFT-ja **Nenada Savića**, u svim ovim transakcijama GML je zarađivao novac kupovinom dugova uz 30 odsto popusta.

PROVJERE I(LI) POMILOVANJA:

Visoki predstavnik za BiH **Pedi Ešdaun** je u februaru 2003. godine zbog milionskih finansijskih malverzacija smijenio predsjednika Upravnog odbora *Elektroprivrede* RS **Boška Lemeza** i generalnog direktora **Svetozara Aćimovića**. Do smjena je došlo pošto je objavljen izvještaj specijalnog revizora OHR, koji je sugerisao da EFT, „usljed korupcije i plaćanja mita“, uživa privilegovan položaj u trgovini električnom energijom sa *Elektroprivredom* RS. Istraga je trajala do aprila 2006. kada je saopšteno da optužnica neće biti podignuta.

EFT je tada izjavio da je slučaj odbačen

Crna Gora je, uz Srbiju, Bosnu i Hercegovinu i Albaniju dio „bermudskog četvorougla“ u kome je EFT napravila *svoju prvu stotinu miliona*, uz mnogo nepoznanica i kontroverzi

ZNA ZA JADAC: Novak Kilibarda

zbog nedostatka dokaza. **Jonathan Ratel**, tužilac koji je vodio ovaj slučaj rekao je kako je predmet obustavljen jer tužilaštvo u to vrijeme nije imalo dovoljno novca: „To je stvarni razlog. Specijalni odjel je imao kronični manjak sredstava. Nedo-stajali su mu iskusni tužioci. Nismo imali novca da angažujemo sudskog vještaka za računovodstvo da provede istragu u ovom predmetu. Nije se radilo o manjku dokaza“, kazao je Ratel za cin.ba.

Sudbina pomoći koju je USAID namijenio Crnoj Gori bila je predmet istrage i

Kancelarija za teški privredni kriminal Vlade Velike Britanije. Prema nezvaničnim saznanjima *podlupom.info*, u sklopu te istrage od zvaničnika u Podgorici je zatraženo da provjere i objasne svrsishodnost uplata koje su iz EFT-a stizale na inostrane račune jednog ministra iz tadašnje Vlade Crne Gore. Ostali su baz odgovora. Čelnici EFT su kao svog zastupnika imenovali **Roberta Gelbarda**, bivšeg specijalnog savjetnika predsjednika SAD **Bila Klintonu**. A *Kancelarija za kriminal* je, nakon dolaska novog šefa, sredinom 2008. odlučila da povuče optužbe protiv EFT-a.

„Odbacili smo predmet zbog pravnog savjeta u kojem je izneseno da je mala mogućnost uspješnog završetka sudskog procesa“, izjavio je glasnogovornik SFO-a **Sam Jaffa**.

U poslovanju EFT postoji još zanimljivih detalja.

NTI, koja se bavi pitanjem nuklearne profilacije. Prema saznanjima ove organizacije, Lazarevićeva *Rudnap export – import* se našla na radarima CIA i njemačke BND tokom 90-ih, kada je Libija od vojnih struktura bliskih Miloševićevom režimu u Srbiji pokušala da obezbijedi rezervne dijelove i tehničku pomoć pri izgradnji raketnog sistema SS-21. Potvrda je dobijena u aprilu 1993., kada su ukrajinske vlasti zaplijenile pošiljku 80 tona amonijum-perklorata, koji se koristi za raketno gorivo. Pošiljku je u Ukrajini preuzeo upravo *Rudnap*.

Povod za tekst u *Shekuli* bila je nezapamćena afera sa otkupom struje. Naime, u februaru 2007, albanska Vlada je saopštila da će *Rudnap*, do tada na tržištu potpuno nepoznata kompanija, sa 50 MW snabdjeti *Elektroprivredu*

Albanije (KESH). Ispostavilo se da je do dogovora došlo nakon jednog od privatnih sastanaka albanskog premijera **Saljija Beriše** sa Vojinom Lazarevićem u Moskvi.

Lazarevića u Crnoj Gori prati priča o pokušaju da se, bez tendera, kotorski *Jugopetrol* proda ruskom *Lukoilu*. Ujedno, on je i jedan od aktera afere *Timor*: pokušaja da se Vujanovićeva vlada zaduži za 30 miliona dolara kod firme koja ne postoji, a mnogi su smatrali da bi neko tim aranžmanom opraio prljavi novac.

U februaru 2002. godine, do danas nepoznati napadači, pucali su na Lazarevića dok je ulazio u svoju zgradu u beogradskom naselju Senjak. Nešto ranije je, prema svjedočenju stanara, na parking u ispred iste zgrade njegov automobil „letio u vazduh“.

Tako se ispostavilo da je EFT svega 12 dana nakon svog osnivanja (13. oktobra 2000.) otkupila sve zimske viškove EP RS do kraja februara naredne godine. *Elektroprivreda Srbije* nije reagovala iako je upravo ona bila dugogodišnji kupac i korisnik viškova EPRS. Zato su te zime struju kupovali od EFT-a, a u Srbiji su zabilježene rekordne restrikcije struje. Većina ljudi iz tadašnjeg posloводства EP Srbije radila je ili i danas radi u beogradskoj *Rudnap Grupi* Vojina Lazarevića.

Skupština Srbije je u martu 2004. formirala anketni odbor koji je trebao da ispita rad EPS i optužbe da su čelnici kompanije "sklapali štetne ugovore sa fir-

je EPS, mimo tržišne logike, struju od EFT-a preuzimala čak i ljeti, uz obavezu da će je vratiti u zimskom periodu, kada je ionako suočena sa nestašicom električne energije. "Vrhunac je, ipak, što je struja preuzimana kada je kilovat koštao 2,4 centa, a vraćana kada je cijena bila 4 centa, uz obavezu da će EPS za svaki kilovat EFT-u vratiti 1,14 kilovata. To je zločin" - rekao je Nikolić navodeći primjere da je EPS kupovala struju od EFT dok je istovremeno gasila svoje termoelektrane i ispuštala viškove vode iz prepunih akumulacija HE Bajina Bašta. Nikolić je naveo i podatak da je EFT od *Naftne Industrije Srbije* kupovala mazut za 122 dolara po toni, dok je u isto vrijeme tonu mazuta EPS plaćala 196 dolara.

Slična tema u Crnoj Gori nikada nije došla na red, iako su aranžmani sa EFT-om iz godine u godinu bivali sve veći i skuplji. Izuzev **Slobodana Dakovića**, izvršnog direktora EPCG u vrijeme prvog ugovora sa EFT koji je podnio ostavku (zbog nestašica struje) svi zvanični i nezvanični akteri ovog posla su ili ostali na tadašnjim položajima ili su napredovali u državnoj službi. Napredovala je (rasla) i cijena struje koji je isporučivala EFT: od 25,5 eura za megavat (2001. godina), preko 30,9 naredne, 67 iz 2007. godine, do rekordne 2008. kada je Hamovićeva EFT ponudila struju po cijeni od 87 eura za megavat. Nakon što je EPCG odbila tu ponudu i ponovila tender, EFT je spustila cijenu i ponovo bila prvorangirana.

Treba napomenuti - Lazarević je svoj udio u EFT -i prodao i napustio kompaniju 2005, od kada se trgovinom struje bavi preko *Rudnap Grupe*. To se, otprilike, poklapa sa vremenom kada su lokalne elektroprivrede umjesto direktnih pogodbi struju počele nabavljati putem javnih tendera. Ipak, zahvaljujući stečenim tržišnim pozicijama, Hamović i Lazarević su ostali glavni snabdjevači EPCG kojoj, zavisno od godine, isporučuju i do 85 odsto potrebne struje iz uvoza.

Sada će EFT-a biti u prilici da velikim potrošačima direktno ponudi snabdijevanje električnom energijom. „Plan EFT-a je jednostavan, nastojaćemo da pridobijemo što više potrošača u Crnoj Gori“, kazao je **Gordan Stojović**, direktor

ovdašnje podružnice EFT-e.

Problem može biti to što će EFT-a strujom snabdijevati i *Elektroprivredu*, što znači da će diktirati cijenu ne samo svojim potrošačima već i jedinom konkurentu na tržištu. I eto prilike za nove, velike i male, monopole i ekstraprofite.

Zoran RADULOVIĆ

SPORNA SARADNJA: Mladen Dinkić

mom EFT i time državi, EPS-u i potrošačima nanijeli štete koje se mjere milionima eura". Iako nije dao konkretan odgovor na pitanja da li je zloupotreba bilo (parlament se nikada nije izjasnio o njihovim preporukama) Anketni odbor je uz pomoć svjedoka dao dragocjena svjedočanstva o saradnji EFT i državnih elektroprivreda iz regiona.

Tako je nekadašnji zamjenik srpskog ministra za energetiku **Nikola Nikolić** naveo da se EPS "pretvorio u servis jednog trgovca strujom". On je objašnjavao da

Portal **www.podlupom.info** objavljuje priče, koje se odnose na probleme korupcije i organizovanog kriminala, nastale u saradnji NVO MANS sa novinarima *Vijesti*, *Dana* i *Monitora*. Ovaj projekat je podržan od strane USAID/ORT-a.